دەزگای ئاراس هەڵگری پەیامی

پیرۆزی ڕۆشنبیریی نەتەوایەتی و ڕەسەنی کوردییە

شەوکەت شێخ یەزدین

وەزیری کاروباری ئەنجوومەنی وەزیران

یەکێک لە ئەرکە بەرچاو و ڕەچاوکراوەکانی کابینەی چوارەمی حکوومەتی هەرێمی کوردستان برێتی بووە لە بایەخ پێدانی بزووتنەوەی ڕۆشنبیری و هونەری کوردی. یەکێک لە سیما دیارەکانی ماوەی دوو ساڵی ڕابردووش ئەو جموجۆڵە فرەوانەی ڕۆشنبیری و هونەری و، لێشاوی چاپەمەنییە بووە کە هەرێمی کوردستانی گرتووەتەوە. بەڕێز نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی حکوومەتی هەرێمی کوردستان چ لە ڕاپۆرتەکانی حکوومەت و چ لە بۆنە جۆراوجۆرەکاندا هەمیشە دووپاتی سووربوونی خۆی لە پشتیوانیی بزووتنەوەی ڕۆشنبیریی کوردی کردووەتەوە. بەڕێزیان لە پاڵپشتی کردنی ئەم بزووتنەوەیەدا جێ پەنجەیەکی گەورەیان هەبووە و یەکێک بوونە لە خەمخۆر و دڵسۆزەکانی زمان و ڕۆشنبیریی کوردی.

دەزگای ئاراسیش یەکێک بووە لە بایەخەکانی بەڕێزیان بەڕۆشنبیریی کوردی، ئەم دەزگایە، سەرەڕای تەمەنی کورتی، لەم ماوەیەدا یەکێک بووە لە کۆڵەگە گرینگەکانی ئەو بزووتنەوە ڕۆشنبیرییە و توانیویەتی پێناسەیەکی تایبەت بۆ خۆی دروست بکات و، شوێنێکی شیاو لە دڵی جەماوەری ئەدەب و ڕۆشنبیری دۆستی کوردستان بگرێت. هیواداریشین زیاتر بەردەوام بێ لە هەڵگرتنی ئەو ئەرکە پیرۆزە و، بتوانێ پەیامی خزمەت بەکولتووری ڕەسەنی کوردی بەشێوەیەکی فرەوانتر بگەیێنێ.

یەکێک لە ڕووەکانی چەوسانەوە و بندەستیی میللەتی کورد لە سەدەی ڕابردوودا، چەوساندنەوەی ڕۆشنبیریی و زمان و کەلەپووری نەتەوایەتی بووە. لەبەرئەوەی کولتوور و زمان پێناسەی یەکەمی بوونی هەر نەتەوەیەکە، دەیانویست ئەم پێناسەیە لە کورد بستێننەوە یان لێی بشێوێنن. ئەمڕۆ کە دەبینن دەزگای ئاراس شان بەشانی چەندان دەزگا و دامەزراوەی تر لە کوردستانی سەرفرازدا ڕێگەی ئەم خزمەتەی گرتووەتە پێش و، هەموو مانگ و هەموو هەفتەیەک تۆزی لەبیرچوونەوە لە کۆمەڵێک دەستنووسی ناوازە و بەنرخی نووسەران و ئەدیبان و وەرگێڕانی کورد دەتەکێنێ و لە چاپێکی نایاب

و ڕازاوەدا دەیانخاتە بەردەستی خوێنەری تێنووی کورد، ئۆخەی دەکەوێتە دڵ و دەروونمان و هەست بە شانازی و سەرکەوتنێکی تازە دەکەین.

پەیامی یەکەمی ئەم دەزگایە، وەک لەسەرەتاوە ڕامان گەیاندووە، زیندووکردنەوە و بووژاندنەوەی ڕۆشنبیریی نەتەوایەتی و کەلەپووری ڕەسەنی کوردەوارییە. ئەرکی ئاراس بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیریی هاوسەردەم و خزمەتکردنی زمان و هونەر و ئەدەبیاتی کوردییە. ئەو بەرهەمانەش کە هەتا ئەمڕۆ ئەم دەزگایە پێشکێشی کردوون، ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ کەمیی ماوەکە و گیروگرفتی چاپ و کەمیی کەرەستە، هەست دەکەین هەنگاوێکی گەورە و کەڵەمبازێکە لە چاپەمەنیی کوردیدا.

لێرەدا، زۆر بەپێویستی نازانم پەسنی ئەو کارانە بدەم کە تا ئەمڕۆ بەئەنجام گەیەنراون. خوێنەران و ڕۆشنبیرانی کورد زیاتر سەرپشکن لەم جۆرە هەڵسەنگاندنانە. بەڵام دەمەوێ بەکورتی ئاماژە بەپەیامی داهاتووی ئەم دەزگایە بکەم:

(١) زمانی کوردی، وەک لەپێشەوە ئاماژەم بۆ کرد پێناسەی یەکەمی بوونی نەتەوایەتیی کوردە. دەبێ دەزگای ئاراس لە چاپەمەنییەکانی خۆیدا سووربێ لەسەر بەرەوپێش بردن و پەرەپێدانی زمانی کوردی و، پاراستنی لە شێوان. دەبێ ئەم دەزگایە هەنگاوی باش بنێ لەپێناو یەکخستنی ڕێنووس و پاراویی زمان لەبەرهەمەکانیدا.

(٢) زیندووکردنەوە و بووژاندنەوەی سەرچاوە کۆن و ڕەسەنەکانی ئەدەبیاتی کوردی و بەچاپ گەیاندنیان لە بەرگیکی نایاب و سەرنج ڕاکێشدا. دەبێ ئاراس کەناڵی زیندووی پێوەندی بێ لە نێوان وەچەی کۆنی ئەدیبان و نەوەی نوێی ئەم سەردەمە. ئەرکێکی پیرۆزی سەرشانی بزووتنەوەی ڕۆشنبیریی ئێستای کوردستان ئەوەیە کە بناخەی خۆی لەسەر زەمینەی پتەوی ئەدەبیات و کولتووری ڕەسەنی باب و باپیران دابڕێژێ. ئەدەبیاتی کۆنی ئێمە (وەک بەرهەمەکانی: خانی و نالی و حاجی و جزیری و وەفایی و مەحوی و گۆران و قوبادی و پیرەمێرد و چەندانی تر) ئەدەبیاتێکی نەمرە و تا کورد مابێ ئەویش دەژی.

(٣) بایەخدان بەچاپکردن و بڵاوکردنەوەی مێژووی کۆن و نوێی گەل و وڵاتەکەمان. ناحەزان بەردەوام ویستوویانە لاوی کورد ئاگای لە مێژووی وڵات و نەتەوەی خۆی نەبێ. ئەمڕۆ دەرفەتێکی زێڕینە کە نووسەران و مێژوونووسان، ئەم مێژووە لە شێوازێکی هاوسەردەم و زمانێکی هاوسەردەمدا بنووسنەوە و بەچاپی بگەنین. مێژووی ئێمە پڕە لە بەرخودان و شانازی و خەبات، ئێمە دەتوانین لە نێوان گەلاندا شانازییەکی گەورە بەڕابردووی خۆمانەوە بکەین ئەگەربێو ئەم مێژوو و ڕابردووەمان نووسرابێتەوە و بەچاپ گەیەنرابێ و لەبەردەستدابێ.

(٤) بایەخدان بەچاپکردنی فەرهەنگ (قاموس)ی زمانی کوردی. جا چ کوردی بە کوردی بێ یان زمانی کوردی لەگەڵ زمانانی تردا. هەرچەندە ئاراس هەتا ئەمڕۆ چەند ئەرکێکی گرینگ و پیرۆزی لەم بوارەدا بەجێ گەیاندووە وەک فەرهەنگی کوردستان و فەرهەنگی شارەزوور بەڵام ئەم ئەرکە زۆری بەبەرەوە هەیە و دەبێ

لەم بوارەدا ئاراس پێشڕەو و سەرگەلەبێ.

(٥) بایەخدان بەنووسنەوە و چاپکردنی مێژووی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان. ئەوەی ئەمڕۆ لە سایەیدا دەژین بریتییە لە بەرهەمی بزووتنەوەی کورد بەرێبەرایەتیی باوکی مەزنی نەتەوەی کورد (بارزانی نەمر). هیچ لایەنێک لە مێژوو و کولتوری کوردی هێندەی ئەم لایەنە دووچاری هەڵمەتی شێواندن و ناوزڕاندن نەبووە. نەیاران و ناحەزان زۆر بێ ویژدانانە قەڵەمیان لەم بوارەدا بەکار هێناوە. ئەمڕۆ کاتی ئەوەیە ئەم مێژووە بەڕاستیی خۆی و هەموو شانازییەکانیەوە بکەوێتە بەردەستی نەوەی نوێی کوردستان.

(٦) بایەخدان بە ئەدەبیات و ڕۆشنبیری منداڵان کە دەتوانم بڵێم کتێبخانەی منداڵانی کورد زۆر هەژار و دەسکورتە. ئاراس چەند هەنگاوێکی لەم بوارەدا هەڵێناوە و هیوادارین هەنگاوە داهاتوووەکان فرەوانتر و زۆرتربین.

(٧) بایەخدان بەڕۆشنبیریی هاوسەردەم و هونەر و ئەدەب و مێژووی گەلان. ئەمەش لە ڕێگەی بڵاوکردنەوەی بەرهەمی وەگێڕدراو و نووسراو. ڕۆشنبیری هیچ گەلێک ناتوانێ بەتەنیا و دوورە پەرێز لە ڕۆشنبیری و کولتوور و ئەزموونی گەلانی تر پێش بکەوێ. بەتایبەتی کە ئەمڕۆ مرۆڤایەتی لە سەردەمی شۆڕشێکی زانیاری و ڕۆشنبیریدا دەژی. دەبێ ڕۆشنبیری کوردیش بەشێکی زیندوو بێ لە ڕۆشنبیریی مرۆڤایەتی و، لەم کاروانە بەرەو پێش چووە دانەبڕێ.

(٨) دەزگای ئاراس، هەتا ئێستا کە دەرگەی واڵا بووە بۆ وەرگرتنی دەستنووسی جۆراوجۆری نووسەران و، چاپکردنی بەرهەمی ڕەسەن و بەپێز کە خزمەتی زمان و ڕۆشنبیریی کوردی و بزاڤی کوردایەتی بکات، داوای لێ دەکرێ هێشتا زیاتر بەتەنگ بەرهەمی نووسەرانەوە بێ و، ئەم بەرهەمانە لە تاریکی دەربهێنێ و بە فرەوانی بڵاویان بکاتەوە. داواش لە نووسەرانی بەڕێزی کوردستان دەکەین لە هەر کوێیەک بن، چ لە ناوەوەی هەرێمی کوردستانی عێراق چ لە دەرەوەدا، درێغی نەکەن لە نزیکبوونەوە لەم دەزگایە. دەزگای ئاراس لە پێناوی بە چاپ گەیاندن و بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی ئەوان دامەزراوە و، هیچ کۆسپ و تەگەرەیەک نییە لەپێش پێوەندییەکانی دەزگای ئاراس بەنووسەرانەوە. ئەوەی کە ئامانج و مەبەستی هەموو لایەکمانە خزمەتکردنە. لەم دەرفەتەدا سوپاسی هەموو ئەو ڕۆشنبیر و نووسەرە بەڕێزانە دەکەین کە هاوکارییان کردووین و دەزگای ئاراسیان بەماڵی خۆیان زانیوە.

(٩) دەزگای ئاراس وێرای ئەوەی کە بەرهەمەکانی بەشێوەیەکی ڕێکوپێک و بەدانەی زۆر و لە بەرگێکی شیاودا بڵاو دەکاتەوە، هەروەها چاپکراوەکانیشی دەخاتە سەر تۆڕی ئینتەرنێت بۆ ئەوەی ئەم بەرهەمانە بگەن بە هەموو شوێنێک. ئەمەش پێشکەوتنێکی تازەیە لە بواری چاپەمەنیی کوردیدا و مایەی شانازییە کە کولتووری کوردی سوود لە پێشکەوتنی تەکنیکی و شۆڕشی گەیاندن وەردەگرێ. هیوادارین لە داهاتوویەکی نزیکدا (کتێبخانە)یەکی سەربەخۆ و دەوڵەمەندی

زمان و ئەدەبیات و ڕۆشنبیری و هونەری کوردی لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت دروست بکەین کە هەموو کوردێک و ماڵە کوردێک لەهەر شوێنێکی دنیا بتوانن سوودی لێ وەربگرن.

ئەمانە ئاماژەکردنێکی کورت بوون بە ئەرکە دیار و بەرچاوەکانی دەزگای ئاراس. ئەم ئەرکەش بەشێکە لە پەیامی پیرۆزی کوردایەتی و ڕێبازی بارزانیی نەمر و پارتی لە بواری ڕۆشنبیریی کوردی و بیری کوردایەتیدادا. ئەمڕۆ لە سایەی حکوومەت و پەرلەمانی کوردستان و لە سایەی ڕێبەرایەتی و ڕاسپاردە و ڕێنوێنییە وردەکانی سەرۆکی هێژا مەسعود بارزانی، کوردستان لە سەردەمی سەرهەڵدانێکی بزووتنەوەی ڕۆشنبیریدا دەژی.

ئەمە بزاڤەڕۆشنبیرییە دەسکەوتێکە شایەنی هەموو شانازی و دەسخۆشیەکە و، بەشێکە لە بەرهەمی نیو سەدەی خەباتی بارزانی نەمر و شۆڕشی ئەیلوول و قوربانیدانی گەلەکەمان. مایەی خۆشحاڵییە بۆمان کە بەشێک لە خەونەکانی بارزانیی نەمر و کاک ئیدریسی هەمیشە زیندوو و شەهیدانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیمان دێنە دی و، ڕۆشنبیری و زمان و ئەدەبیاتمان ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو بووژانەوە دەچن.

لێرەدا نابێ هاوکاریی وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان بەتایبەتیش وەزیری پەروەردە برای بەڕێز کاک عەبدولعەزیز تەیب لەبیر بکەین کە بەڕاستی سەرەڕای هەموو سەرقاڵییەکی چاپخانەکەیان بەچاپکردنی پرۆگرامەکانی خوێندن، دەرگای چاپخانەکەیان بۆ چاپکردنی بەرهەمەکانی ئاراس واڵاکردووە. ئەم هاوکارییە شایەنی ڕێز و ستایشە. هەروەها سوپاسی بەڕێوەبەر و کارمەند و کرێکارە بەڕێزەکانی چاپخانەی پەروەردە دەکەین.

لە کۆتاییدا، ئەوپەڕی دەشخۆشی لە یەکەیەکەی کارمەندانی دەزگای ئاراس دەکەم کە بەشەونخوونی و هەوڵی دڵسۆزانەیان توانیویانە خەرمانێکی گەورە لە کتێب و چاپکراوی ڕەسەنی کوردی هەڵبدەنەوە. بەتایبەتیش دەسخۆشی لە بەڕێوەبەری دەزگا برای خۆشەویست کاک بەدران ئەحمەد دەکەم کە شەو و ڕۆژ بێ وچان لە خەمی سەرکەوتنی ئەم ئەرکە پیرۆزەدایە و هیوادارم هەموویان سەرکەوتوو و سەرفراز بن لە پێناوی کورد و کوردستاندا.

٢٠٠١/١٢/٢٢

هەڵکەوتی دیریکی لە کوردستاندا

دانەر: حوسێن حوزنی موکریانی
بابەت: خەباتی بارزانیی نەمر لە نێوان سالآنی ١٩٤٢-١٩٤٧
ژمارەی لاپەڕە: ٩٦
قەوارە: ناوەند

سەروا

دانانی: د. عەزیز گەردی
بابەت: لێکۆڵینەوەی ئەدەبی
ژمارەی لاپەڕە: ٣٧٠
قەوارە: گەورە

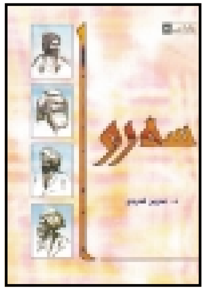

ژنی کورد بەستەم دەورە دراوە

دانەر: د. کوردستان موکریانی
بابەت: ژیانی ئافرەتانی کوردستان
ژمارەی لاپەڕە: ٧٢
قەوارە: ناوەند

الحرب الكردية وإنشقاق ١٩٦٤

تأليف: ديڤيد ادامسن وجرجيس فتح الله
الموضوع: احداث ثورة ايلول
عدد الصفحات: ٣٨٢
الحجم: كبير

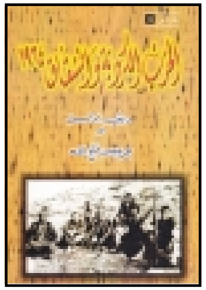

رحلة الى رجال شجعان في كردستان

تأليف: دانا ادامز شمدت
ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله
الموضوع: احداث ثورة ايلول
عدد الصفحات: ٤٦٤
الحجم: كبير

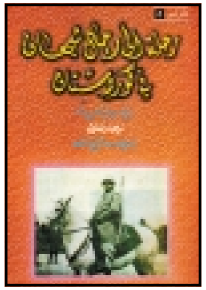

جمهورية مهاباد - جمهورية ١٩٤٦ الكردية

تأليف: وليم ايغلتن الابن
ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله
الموضوع: تأريخ كردستان المعاصر
عدد الصفحات: ٢٤٠
الحجم: كبير

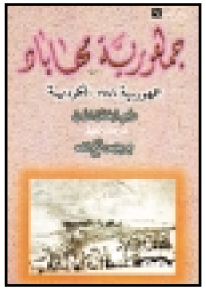

كردستان أو الموت

تأليف: رينيه موربيس
ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله
الموضوع: احداث ثورة ايلول
عدد الصفحات: ١٦٢
الحجم: كبير

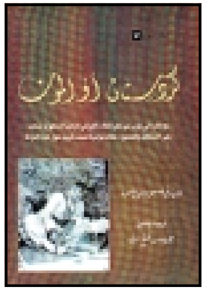

كرد وترك وعرب

تأليف: سي.جي. ادموندز
ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله
الموضوع: تأريخ كردستان المعاصر
عدد الصفحات: ٤٠٤
الحجم: كبير

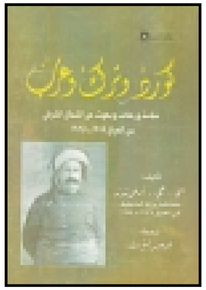

طريق في كردستان
تأليف: أي.ام. هاملتن
ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله
الموضوع: تأريخ كردستان الحديث
عدد الصفحات: ٣٦٨
الحجم: كبير

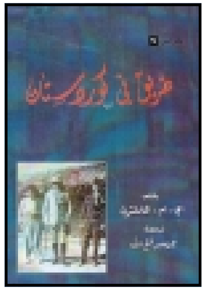

ئەدەبی رووسی و کێشەی پاستێرناک
دانەر: د. مارف خەزنەدار
بابەت: لێکۆڵینەوەی ئەدەبی
ژمارەی لاپەڕە: ١٤٤
قەوارە: ناوەند

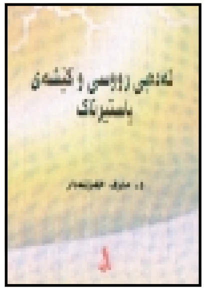

لە پێناوی ڕاستی و کورد و خانیدا
دانەر: محەمەدی مەلا کەریم
بابەت: لێکۆڵینەوەی ئەدەبی
ژمارەی لاپەڕە: ٦٤
قەوارە: ناوەند

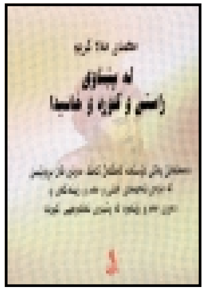

کۆچی سوور
دانەر: حەمە کەریم عارف
بابەت: ڕۆمانی کوردی
ژمارەی لاپەڕە: ١١٢
قەوارە: ناوەند

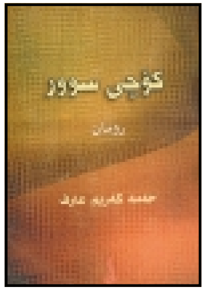

مساهمة علماء كردستان في الثقافة الاسلامية
تأليف: محمد زكي حسين
الموضوع: دراسة تأريخية
الحجم: كبير
عدد الصفحات: ٣٥٠

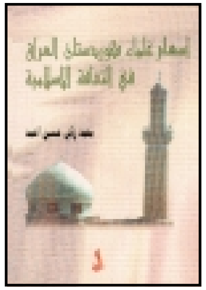

لە کوردستانی عێراقەوە هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس
دانەر: مورتەزا زەربەخت
وەرگێران: شەوکەت شێخ یەزدین
بابەت: مێژووی نوێی کوردستان
ژمارەی لاپەڕە: ١٥٢
قەوارە: ناوەند

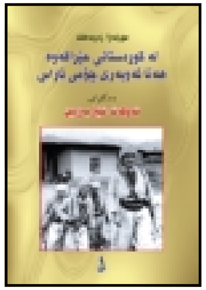

فەرهەنگی کوردستان
دانەر: گیوی موکریانی
بابەت: فەرهەنگ، کوردی- کوردی
ژمارەی لاپەڕە: ٩٥٤
قەوارە: مەزن

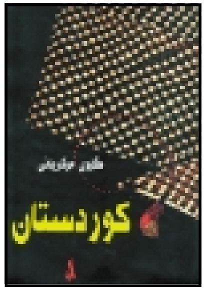
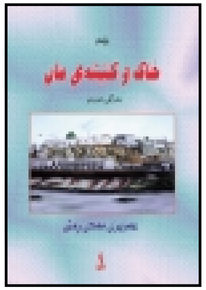
خاک و کێشەی مان
دانەر: عەزیز مەلا ڕەش
بابەت: ڕۆمان
ژمارەی لاپەڕە: ٣٩٢
قەوارە: گەورە